

INSPIRATIONSMATERIAL *Ett drömspel*

INTIMAN PREMIÄR 17 MARS 2012

ETT DRÖM- SPEL

AV AUGUST STRINDBERG

**MALMÖ
STADSTEATER**

040-20 86 10 MALMOSTADSTEATER.SE

Det här är ett inspirationsmaterial som bygger på teman ur uppsättningen *Ett drömspel* av August Strindberg, i regi av Kjersti Horn. Här hittar du också diskussionsfrågor och tips på litteratur, artiklar, filmer och hemsidor. Du kan använda inspirationsmaterialet antingen inför eller efter teaterbesöket.

Har du tips, idéer eller funderingar kring våra inspirationsmaterial? Kontakta Carin Hebelius på carin.hebelius@malmostadsteater.se

INNEHÅLL:

1. ROLLISTA
2. OM PJÄSEN
3. AUGUST STRINDBERG
4. DET ÄR SYND OM MÄNNISKORNA
5. ATT VARA MÄNNISKA
6. INDRAS DOTTER
7. EXPRESSIONISMEN
8. TIPS

1. ROLLISTA

ETT DRÖMSPEL

Av August Strindberg

Regi: Kjersti Horn

Scenografi och kostym: Linn Hilda Lamberg

Ljus: Sven-Erik Andersson

Ljuddesign: Erik Hedin

Mask: Siv Nyholm

Dramaturg: Anna Kölén

I rollerna

DOTTERN - Karin Lithman

GLASMÄSTAREN – Tom Ahlsell

OFFICERN – Jacob Nordquist

MODREN – Li Brådhe

FADREN – Bo- Christer Hjelte

LINA – Karin Huldt

PORTVAKTERSKAN – Li Brådhe

AFFISCHÖREN – Hans-Peter Edh

ADVOKATEN – Kardo Razzazi

KRISTIN – Karin Huldt

KARANTÄNMÄSTAREN – Tom Ahlsell

DIKTAREN – Bo-Christer Hjelte

HAN – Hans-Peter Edh

HON – Li Brådhe

EDITH – Karin Huldt

MAGISTERN – Hans-Peter Edh

DEN BLINDE – Bo-Christer Hjelte

2. OM PJÄSEN

"Allt kan ske, allt är möjligt och sannolikt. Tid och rum existerar icke; på en obetydlig verklighetsgrund spinner inbillningen ut och väver nya mönster."

Ett drömspel är en av August Strindbergs mest älskade och kanske märkliga pjäser. Han skrev den 1901, men den hade sin urpremiär först 1907 på Svenska teatern. Med humor, sorg och fantasi har pjäsen förtrollat teaterpubliken runtom i världen. Strindberg kallade *Ett drömspel* för "mitt mest älskade drama, min största smärtas barn".

Pjäsen handlar om hur guden Indras dotter kommer ner till jorden för att lära sig hur människorna har det. Hon får under sin jordevandring bland annat befria Officern i det växande slottet och se honom förgäves vänta på sin Victoria. Hon får höra Affischören beklaga sig över att inget blir som han hade tänkt sig, och pröva på äktenskapets plikter tillsammans med Advokaten. I Skamsund ser hon människor som pinas därför att de fått vällevnadssjukdomar. I Fagervik, som ligger mitt emot, ser hon hur öns mest avundade man är blind. Hon får också se hur den nypromoverade Officern tvingas sitta i skolbänken, och inte kan svara hur mycket två gånger två är.

Det genomgående temat i pjäsen är lidande. "Det är synd om människorna" upprepar Indras dotter som ett ledmotiv genom pjäsen. Dottern, Portvakterskan, Advokaten och Diktaren är personer som representerar det ställföreträdande lidandet. Andra personer är omedvetna, som Officern.

Trots sin titel är pjäsen ingen gestaltning av en dröm. Det finns ingen som drömmer, pjäsen skildrar istället livet som en dröm. Stycket är en metafor och en klagosång över vårt mänskliga liv och villkor. Från drömmen lånar Strindberg formen och tekniken att låta scener glida över och in i varandra.

Diskussionsfrågor

Försök att analysera pjäsens rollkaraktärer efter föreställningen. Vad står de olika karaktärerna för?

3. AUGUST STRINDBERG

"Jag har icke det skarpaste hufvudet – men elden; min eld är den största i Sverge och jag skall om ni vill sätta eld på hela detta usla nästet!" August Strindberg

År 2012 är det hundra år sedan August Strindberg dog. Därför uppmärksammas hans författarskap på flera kulturinstitutioner och platser i landet under året.

Johan August Strindberg föddes 22 januari 1849 och dog 14 maj 1912 i Stockholm. Han växte upp i ett hem där hans far var ångbåtskommissionär och hans mor, som kom från en enkel bakgrund, var djupt religiös. Före giftermålet hade Strindbergs mor varit hushållerska åt hans far.

Under 1874-82 arbetade Strindberg som amanuens på Kungliga Biblioteket men var också under perioder privatlärare, folkskollärare och journalist. Han provade också in på Dramatens elevskola men misslyckades.

Hans första pjäs *Mäster Olof* skrev han redan 1872 och 1879 kom *Röda Rummet* som blev Strindbergs stora genombrott. Han var en modern författare och förändrade det svenska språket

genom sitt sätt att skriva. Strindberg var också en skarp samhällskritiker på vänsterkanten.

Strindberg var gift tre gånger. I sitt första äktenskap med skådespelerskan Siri von Essen, som skiljde sig från Carl Gustav Wrangel för Strindbergs skull. De fick tre barn tillsammans. Under 1880-talet begav sig hela familjen ut i Europa, och Siri avbröt sin skådespelarkarriär. Under sin frånvaro blev Strindberg åtalad för att ha hädat i novellsamlingen *Giftas*. Han blev hemkallad för att delta i rättegången, där han sedan blev friad. Under den här perioden skrev Strindberg sin kanske mest spelade pjäs, *Fröken Julie*. I slutet av 1880-talet bosatte sig familjen i Stockholms skärgård, och 1891 skiljde sig Strindberg och Siri von Essen.

1892 är Strindberg tillbaka på kontinenten och bodde bland annat i Berlin och Paris. Där umgicks han med den tidens kulturelit, som Skagenmålarna och Edvard Munch. Han var under denna period mycket intresserad av vetenskapliga experiment och försökte bland annat sig på att göra guld. Nu hamnade Strindberg i den såkallade Infernokrisen. Vissa påstår att han var sinnessjuk, andra tror att han själv försatte sig i olika situationer för att samla material eller erfarenheter till sitt skrivande. Efter denna kris skrev han den självbiografiska romanen *Inferno*.

Under åren i Europa var Strindberg gift med den österrikiska journalisten och författaren Frida Uhl. Tillsammans fick de dottern Kerstin.

I slutet av 1890-talet flyttade Strindberg till Lund. Där började han skriva igen och författade dramerna *Till Damaskus II*, *Advent*, *Brott och brott*, *Folkkungasagan* och *Gustav Vasa*.

1899 flyttade Strindberg tillbaka till Stockholm. Där träffade han den norska skådespelerskan Harriet Bosse, som han gifte sig med. Tillsammans fick de dottern Anne-Marie (som blev 104 år och dog så sent som i augusti 2007). Nu skrev Strindberg *Ett drömspel*, och rollen som Indras dotter kom att bli en av Harriet Bosses mest kända rollgestaltningar. Efter tre år skiljde de sig, men trots detta var nog äktenskapet hans lyckligaste, och de hade mycket kontakt även efter skilsmässan. 1908 gifte Harriet om sig och Strindberg flyttade till Blå tornet (nuvarande Strindbergsmuseet) där han bodde fram till sin död 1912.

Diskussionsfrågor

Fundera på hur det kan ha varit att leva på Strindbergs tid. Hur tror du det var att försörja sig som författare? Strindberg gick igenom tre skilsmässor och fick flera barn med olika kvinnor. Hur tror du man klarade av det här med "delad vårdnad" i slutet av 1800-talet?

4. DET ÄR SYND OM MÄNNISKORNA

Artikel av Björn Meidal, Strindbergforsknare och professor i litteraturvetenskap

Ostrindbergskt att fira Strindberg?

Vi svenskar har svårt att fira våra stora män och kvinnor. Strindberg möttes under sin livstid av bristande förståelse. Var han inte "galen" eller "osvensk" beskylldes han för att vara "omanlig".

När 100-årsminnet av Strindbergs födelse 1949 celebrerades lämnades däremot inget övrigt att önska. Kungahuset, akademierna, teatrarna och politikerna tävlade med varandra att lägga ned kransar på författarens grav. Vid 150-årsminnet 1999 verkade emellertid pendeln åter ha svängt. Många av landets kulturjournalister utbrast samfällt: "Firar vi Strindberg till döds?" Inför årets 100-

årsminne av Strindbergs död 1912 har liknande tongångar luftats och våra statsmakter visat ett uppseendeväckande njuggt intresse.

Författaren själv har likväl i sin himmel kanske anledning till att glädja sig. Han gick uppenbarligen med sådan kraft till strids mot "jubelfester" och storsvenskhet att vi härvidlag blivit mer strindbergska än Strindberg själv. Han grämer sig säkert också, ty det är ett seglivat missförstånd att hans attacker mot nationellt firande någonsin skulle ha inbegripit honom själv. De lagerkransar han fått i samband med teaterpremiärer var han vid alla sina förflyttningar noga med att låta fraktas till hans nya adresser. När han 1910 gick ut i sin sista stora strid, Strindbergsfejden, var en viktig drivkraft känslan av att ha behandlats orättvist.

Strindberg var själv lycklig över att han med sitt författarskap gjort Sveriges namn känt i världen. Det borde vi också vara. Det finns ingen anledning att nu 2012 avstå från att fira vår störste författare. Naturligtvis inte för firandets egen skull utan för att utifrån vår egen tid upptäcka nya aspekter i hans rika författarskap och utifrån hans dikt lära oss mer om oss själva.

***Ett drömspel* – att skildra det som våra sinnen inte uppfattar**

Ett drömspel tillkom 1901 och är ett bildrikt allkonstverk, där metaforerna ges fysisk utformning i scenbild och rollgestaltning, på en och samma gång högstämnd opera, uppsluppen fars och komedi som vemodig tragedi. Skir poesi torpederas av brutalt surrealistiska scener, och på socialrealistiskt manér kontrasteras exploaterade arbetares ironi mot högstämnda frågor om livets mening. Trivialt äktenskapsnät blandas djävt med metafysiska frågor om lidandets roll för människan. Dramat påminner om österländska sagor där guden själv stiger ned till de arma människobarnen eller om barnsagan om fången i tornet. Här inverteras den dock. Det är mannen-offret som hålls inspärrad och måste befrias av kvinnan-hjältinnan.

Sigmund Freud hade 1899 publicerat sin epokgörande bok *Drömtydning* men inget tyder på att Strindberg skulle ha läst en rad av den store psykologen. Däremot hade han ungefär samtidigt med Freud börjat föra anteckningar om sina drömmar. "Vad betyder det?" är en ofta återkommande fråga i *Ockulta Dagboken*, där drömmarna bokförs men ej tolkas. Sammanträffandet kan förklaras av tidsklimatet. De hade haft samma "lärare" och gått i samma "skola", det slutande 1800-talets psykologiska naturalism, som intresserade sig för de motsägelsefulla drivkrafterna bakom människans handlande. Influenserna gick i båda riktningarna. Freud lärde sig mycket av sin tids litteratur och dramatik.

I sitt drömspel ville Strindberg skapa "dematerialisation", fysiskt åskådliggöra det som våra grova sinnen inte förmår uppfatta. Han var rädd att formen skulle vara så revolutionerande ny att dramat ej förstods och skrev därför ett förord, där han förklarar att dramat "sökt härma drömmens osammanhängande men skenbart logiska form". Förordet är lika poetiskt och rytmiskt skrivet som dramat: "Tid och rum existera icke; på en obetydlig verklighetsgrund spinner inbillningen ut och väver nya mönster: En blandning av minnen, upplevelser, fria påhitt, orimligheter och improvisationer."

Grundackordet i dramat är vemod och medlidande – "Det är synd om människorna". En kvinnlig Messiasgestalt står i centrum, Indras Dotter. Strindberg har utifrån den pessimistiske 1800-talsfilosofen Schopenhauer låtit sig inspireras av buddhistiska tankar. Gudadottern stiger ned till den svårt plågade jorden och förvandlas till den jordiska kvinnan Agnes för att bättre lära känna människornas villkor.

Scenbild och rekvisita flyter med drömmens egen logik likt rollerna in i och ut ur varandra. Inför våra ögon förvandlas Advokatkontoret till en kyrka och kyrkorgeln till Fingalsgrottan. Linden avlövas och

den blå stormhatten vissnar för att en stund därefter åter grönska och blomma. Officern åldras en mansålder från en scen till en annan. Vegetativa processer som rör människan och naturen ställs i kontrast mot en metafysisk evighet.

Dramats mansbilder fungerar som olika sidor hos den arketypiske Mannen. Officern är ett optimistiskt barn. Advokaten inkarnerar den pliktuppfyllande och krävande Äktamannen och Familjefadern. Närmast gudadotterns hjärta står Diktaren, som inser att dikten är en sorts dröm, eller "ej dröm men vakna drömmar". Det manliga smälter sedan ihop med det kvinnliga – Dottern, Modren, Portvakterskan – till en gestalt; Människan.

5. ATT VARA MÄNNISKA

Människa: en samhällsbyggande och kulturskapande varelse med talförmåga och hög intelligens. Biologiskt sett den mest avancerade djurarten; vanligen dock betraktad som en från djuren artschild varelse. (ur ne.se)

"Så är det då att vara människa...
Man saknar äfven det man ej värderat
Man ångrar äfven det man icke brutit...
Man vill gå bort, och man vill stanna...
Så rifvas hjärtats hälfter hvar åt sitt håll,
Och känslan slits som mellan hästar
Af motsats, obeslutsamhet, disharmoni..." (ur *Ett drömspel*)

Guden Indra sänder ner sin dotter till jorden för att undersöka om "människornas jämmer och klagan äga skäl och grund". Människans lidande är det genomgående temat i *Ett drömspel*. Hur är det då att vara människa? Att ständigt se sina drömmar krossas? De flesta av August Strindbergs verk handlar om människans villkor på olika sätt. Främst i människors relationer till varandra men också om Strindberg själv, han tyckte ofta synd om sig själv.

Diskussionsfrågor

Håller du med Strindberg, är det synd om människorna? Och i så fall varför?

I pjäsen verkar människan vara dömd på förhand, är vi inte fria att välja hur vi vill leva våra liv?

6. INDRAS DOTTER

Indras dotter är en av världsdramatikens mest kända kvinnoroller. Hon kommer ner från himlen till jorden i skepnad som den unga Agnes. Likt en Jesusgestalt vandrar hon runt för att se hur människorna lever och överallt möter hon smärta och spruckna drömmar. Dotterns slutsats är att det är synd om människorna och att skalden är den som bäst förstår att leva. Hon tar farväl och återvänder med eldens hjälp till himlen och sin far. Pjäsen utmynnar i en österländskt färgad mystik, där lidandet ses som fördelaktigt och döden som en befriare.

Strindberg skrev rollen för sin dåvarande fru Harriet Bosse. Hon spelade också rollen i uruppsättningen på Svenska teatern 1907. Men då var äktenskapet med Strindberg redan över. Harriet Bosse har själv berättat hur deras kärlekshistoria började: "*Strindberg lade sina händer på*

mina axlar och såg djupt och innerligt på mig och frågade: – Vill ni ha ett barn med mig, fröken Bosse? Jag neg och svarade helt hypnotiskt: Ja, tack. Och så var vi förlovade.

Diskussionsfrågor

Det finns vissa roller på teaterscenerna runt om i världen som gestaltas om och om igen. Indras dotter har sällskap av till exempel Ofelia (*Hamlet*), Julia (*Romeo och Julia*), Nora (*Ett dockhem*), Julie (*Fröken Julie*) och Martha (*Who's Afraid of Virginia Woolf?*). Hur tror du en skådespelare jobbar med en roll som så många andra spelat tidigare? Är tidigare gestaltningar viktiga?

7. EXPRESSIONISMEN

Ordet expressionism kommer från det latinska ordet *expressio* som betyder "uttryck". Både Strindbergs *Till Damaskus* och *Ett drömspel* betraktas ofta som en föregångare till det expressionistiska dramat. Strindberg lämnar här realismen och naturalismen och ger sig istället in i den expressionistiska berättarkonsten.

Expressionismen var en stilriktning inom bildkonst, arkitektur, litteratur, teater, film och musik under 1900-talet. Begreppet användes för konstverk där verkligheten hade förvrängts i syfte att ge uttryck för konstnärens känslor eller inre föreställningsvärld. Man ville uttrycka sina egna känslor, inte avbilda det man såg eller beskriva sina intryck. Man uttryckte ofta starka och våldsamma känslor, och i verken fanns det mycket energi och rörelse.

Inom dramatiken är expressionismen främst en tysk strömning under 1910 – 20-talen. Man rörde sig gärna med namnlösa, typiska rollnamn: Fadern, Modern, Dottern, En student osv.

I motsättning till naturalismens teater byggde man upp en förenklad och abstrakt scenbild. Visionen hos en expressionistisk dramatiker var att huvudrollen ska kunna förvandla sig till "der neue Mensch", den nya människan – fri och livsduelig.

Diskussionsfrågor

Strindberg pendlade mellan ytterligheter i sitt författarskap. Först var han realist och naturalist med tydlig politisk agenda, för att på senare år skriva mer om människans innersta känslor. Varför tror du han ändrade inriktning?

Expressionisterna ville uttrycka sina känslor i konsten. Kan man säga något tydligare genom att uttrycka sig mer diffust? Eller blir det bara flummigt?

8. TIPS

Litteratur

Brandell, Gunnar, *Strindberg – ett författarliv, Del 4 Hemkomsten – det nya dramat: 1889-1912*, Bonnier Alba, 1989.

Furmark, Anneli, *August och Jag*, Galago, 2009.

Freud, Sigmund, *Drömtydning*, Natur & Kultur, (1900) 2002.

Lagercrantz, Olof, *August Strindberg*, Albert Bonniers förlag, 1979.

Martinus, Eivor, *Lite djävul, lite ängel: Strindberg och hans kvinnor*, Carlsson, 2007

Meidal, Björn, *God dag, mitt barn!: Berättelsen om August Strindberg, Harriet Bosse och deras dotter Anne-Marie*, Albert Bonniers förlag, 2003.

Myrdal, Jan, *Johan August Strindberg*, Natur & Kultur, 2000.

Ollén, Gunnar, *Strindbergs dramatik*, Sveriges Radios förlag, 1982

Wirmark, Margareta, *Den kluvna scenen: kvinnor i Strindbergs dramatik*, A & W, 1989

Artiklar

”Vad är en människa?”, av Hans Ellegren, i *Forskning & Framsteg*, 4/2004, tinyurl.com/7afr8vq

”Ensamheten som manlig myt och poetik” av Ebba Witt-Brattström, i *Dagens Nyheter*, 120102, tinyurl.com/857r26y

”I Augusts fotspår” av Ulrika Knutson, i *Sydsvenskan*, 120122, tinyurl.com/6vnl4mh

Film och TV

Ett drömspel, regi Ingmar Bergman, TV-film, 1963.

August Strindberg: ett liv, regi Johan Bergenstråhle/Kjell Grede, 1985.

Himmel över Berlin, regi Wim Wenders, 1987.

August, regi Stig Larsson, SVT 2007.

Konsten att vara människa, regi Hampus Linder och Helene Granqvist, SVT dokumentär, 2010.

Radio

”Strindberg var en genomusel människa” – Sven Stolpe talar ut om Strindberg 1978, ur Sveriges Radios arkiv, tinyurl.com/87ospxx

Röster om Strindberg, ur Radioteatern, tinyurl.com/7fmr7dy

Webb

Strindberg2012.se: August Strindberg 2012 är en gemensam webbplats som samlar information om vad som händer under Strindbergsåret 2012 och presenterar Strindberg för en bred allmänhet. Webbplatsen är ett samarbete mellan Kulturrådet, Stockholms stad genom Stockholms stadsteater och Svenska institutet.

Strindbergsmuseet.se

Strindbergssällskapet: auguststrindberg.se

Strindbergs Intima Teater: strindbergsintimateater.se